

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG  
AFRICAN-HUNGARIAN UNION



AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR  
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

---

KESZTHELYI, Tibor

Kamerun irodalmi élete / Literary Life of Cameroon

**Eredeti közlés/Original publication:**

*Nagyvilág*, 1975, 20. évf., 1. szám, 128–130. old.

**Elektronikus újraközlés/Electronic republication:**

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.607

Dátum/Date: 2019. május / May

**filename:** keszthelyi\_1975\_KamerunIrod

**Az elektronikus újraközlést előkészítette**

**/The electronic republication prepared by:**

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

**Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document**

KESZTHELYI, Tibor: Dr. Sík Endre, Lenin békedíjasunk / Dr. Endre Sík, our Lenin Prize winner, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–8. old.**, No. 000.003.607, <http://afrikatudastar.hu>

**Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:**

Közönyvtárakban / In public libraries

**Megjegyzés / Note:**

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

**Kulcsszavak/Key words**

magyar Afrika-kutatás, Kamerun irodalmi életének rövid áttekintése, Kamerun íróinak bemutatása

African research in Hungary, a brief overview of Cameroon's literary life, presentation of Cameroon's writers

-----  
AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,  
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-  
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC  
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,  
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

\* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/  
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,  
Spanish, Italian and other – languages

\* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

\* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

## KAMERUN IRODALMI ÉLETE

KESZTHELYI Tibor

*Nagyvilág*, 1975, 20. évf., 1. szám, 128–130. old.

Ma még kevés fekete-afrikai országban alakultak ki a szervezett irodalmi élet feltételei. De a fejlődés megindult; Nigéria, Ghana, Szene-gál, Kenya, Tanzánia mellett Kamerunban is egyre intenzívebb irodalmi tevékenység bontakozik ki.

A hosszú évszázadokon át tartó gyarmatosítás következményeképp – külföldi érdekeknek megfelelően húzták meg az államigazgatási határokat, népeket szakítva ketté – Kamerun is jól példázza sok más afrikai ország irodalmának sajátságos helyzetét: egy-egy ország irodalma nem esik egybe egy-egy nép irodalmával.

A törzsi nyelveken megszólaló irodalom folklór jellegű. Párhuzamosan létezik és hat a napjainkban megjelenő, főként francia, kisebb részben angol eredetiben írott művekkel. A lakosságnak mintegy fele megőrizte az ősi természetvallást (és ezzel az orális irodalom hagyományát), egyharmada keresztény hitre tért, egyötöde mohamedán műveltségű.

Alakítólag hatott a gazdag folklórirodalomra, hogy ezen a földön erős központi hatalom épült ki az i. u. VIII. századtól: a Szao birodalom, majd a XVIII–XIX. században a Bamum királyság. Az egyszerű szerkezetű lírai műformák mellett bővelkedik a folklóranyag a történelmi múltat verses formában megörökítő hősi epikában.

Mint Afrika több más táján, itt is zenei kísérettel adták elő e költői formába fogott mondákat, amelyeket az errefelé leginkább elterjedt húros hangszerről *mvét-énekek*nek neveznek. Ismert volt Kamerunban is a hivatásos vándorénekes, a griot, aki fejedelmek, törzsfőnökök udvarát járta.

A függetlenségét kezdettől fogva megőrző Etiópia és az arab befolyásnak leginkább kitett kelet-afrikai partvidék kivételével szerte Afrikában az írás tudománya nélkül alkotott az irodalmi génusz a századfordulóig, a latin ábécé elterjedéséig. Igaz, a múlt század közepén

Libéria területén nyomára leltek egy szótagírásnak, amely azonban sohasem terjedt el, és Nigéria területén rovásírásként, kultikus célokra használták a *nsibidit*.

Fekete-Afrika egyetlen, eleve világi célokra rendeltetett írása mégis a *bamun*. Njoya szultán alakította ki a XIX. század végén. Kezdetleges formájában 466 képjelből állt, ez többszöri egyszerűsítés után 1918-ra 70-re olvadt le, s alkotójuk a piktografikus jeleket közben fonetikus ábécévé formálta.

Politikai eszközül is szolgált: a szultán ennek segítségével érintkezhetett a törzsfőnökökkel, kijátszva a gyarmati hatalom éberségét. Utóbb német segítséggel rézkliisékbe vésték az ábécét, és néhány művet ki is nyomtattak vele. Njoya 1932-ben bekövetkezett halálával azonban a latin ábécé kiszorította a kameruni invenciót.

Az első világháború végéig német gyarmat volt Kamerun, majd az angolok és a franciák osztozkodtak rajta. A német uralomnak kevés irodalmi emléke van. Josef Ekolo duala nyelven fogalmazott útinaplóját (ritka műfaj Afrikában) Bázelen adták ki, 1903-ban, német fordításban: *Milyennek látja egy fekete a fehérek földjét?* Duala Misipo *Duala ifjú* című rövid önéletrajzi elbeszélését 1930-ban Frankfurtban tették közzé szintén németül.

Az anyanyelvű kameruni irodalom úttörői közül említésre érdemes még Isaac Moumé-Etia, akinek a harmincas években fogalmazott meséi kéziratban maradtak, valamint Jean L. Njemba Medu: az ő 1939-ben kiadott elbeszélése, *A nagy fehér visszatérő lélek* az egyetlen jelentős bulu nyelvű szépirodalmi mű volt, amíg Ondoua Engute *Afri Kara gyermekeinek utazása* című regényét 1954-ben, ugyancsak miszcionárius segítséggel ki nem adták. E kezdetek után az anyanyelvű irodalom sorvadásnak indult.

Az ötvenes évek közepétől kezdődő irodalmi fellendülés – most már főként francia nyelven – a különféle európai irodalmakkal intenzív kölcsönhatásba került fekete-afrikai irodalom általános megújulásába illeszkedett; ez a fejlődés a többi francia uralom alatti területhez hasonlóan Kamerunban is a *négritude* jegyében zajlott le.

A szenegáli költő-fejedelem, s egyben a négritude nemzetközi hatású apostola, Leopold Sédar Senghor köré csoportosuló kameruni írók fő ideológusa Thomas Melone volt.

Amikor a négritude mint irodalmi stílusirányzat a hatvanas évek elejére elvesztette eredeti funkcióját, és modorossággá merevedett, itt, Kamerunban kísérelték meg új tartalommal, új értelmezéssel feleleve-

níteni. Jean-Mari Abanda Ndengue szerint a négritude antikolonialista irodalmi mozgalom volt, amelyet a függetlenné vált országokban törvényszerűen a magatartássá átalakult négrisme kell, hogy fölváltsón.

Magát a kifejezést Nicolas Guillén kubai költő honosította meg, amikor a harmincas években az afrikai származásuk öntudatára ébredt áfrolatin lírikusok mozgalmát szervezte. Abanda Ndengue azonban nem tudott a senghori fogalmazású négritude-höz képest lényegesen új tartalmi jegyeket felsorakoztatni.

Voltaképpen ugyanez a helyzet Basil-Juleat Fouda kísérletével, a négritével is, amely a fekete-afrikai személyiség befelé fordulását, elmélyülését propagálja, s meg akarja fosztani egzotikumától az alapvetően európai közönségnek szánt négritude-öt. Valamelyest bizonytalanul, és még a faji értékek alapján keresi sajátos szellemi arculatát a kameruni íróársadalom a nemzetté alakulás folyamatában.

Az ötvenes években a többi frankofón afrikai területéhez hasonlóan a kameruni irodalom központja is a párizsi székhellyel működő *Afrikai Kultúra Társasága*, legjelentősebb fóruma pedig a Társaság folyóirata, a *Présence Africaine* volt, amely afrikai és afro-amerikai írókat, tudósokat, művészeket tömörített.

Az ország függetlenné válásától (1960) azonban a kameruni irodalom súlypontja visszahelyeződött Afrikába.

Ekkor alakult meg a *Kameruni Költők és Írók Egyesülete* (APEC), 1963-ban pedig az *Evangéliumi Irodalom Központja* (CLE) néven ismert könyvkiadó vállalat, amely az egész volt Francia-Afrika első nagyhatású műhelyévé vált.

UNESCO támogatással 1963 óta jelenik meg az *Abbia* című negyedévi kulturális folyóirat.

Az írószövetség lapja a *Cameroun littéraire*.

Kétnyelvű irodalmi lap az *Ozila*.

Főként folklóranyagokat közöl a *Lumina* elnevezésű bulletin.

A mai kameruni irodalom legfejlettebb tartománya a próza, és reprezentáns műfaja a regény. Szatirikus vénájú, naturalista hajlamú kritikai realista a kameruni regényiskola két kiemelkedő mestere, Ferdinand Léopold Oyono és Mongo Beti.

Oyono a gyarmati uralom utolsó esztendőiről rajzol leleplező képet az *Une vie de boy* (Egy szolgafiú élete) című, 1956-ban kiadott regényében. Magyarul is megjelent második könyvében, *Az öreg néger és a kitüntetés* című regényében a gyarmati uralom afrikai rászédettjeit figurázza ki. 1960-ban írt *Chemin d'Europe* (Európai út) című köny-

vében szintén az európai értékek vágya csal erkölcsi útvesztőbe egy nagyra törő afrikait, ezúttal egy fiatal.

Az Eza Boto, majd a Mongo Beti álnevet használó Alexandre Biyidi *A kegyetlen városban* (1966; francia nyelven 1954-ben jelent meg) a gyarmatokon, folyó leplezetlen gazdasági és erkölcsi erőszakot mutatja be tragikus afrikai hősei életében. A *Le pauvre Christ de Bomba* (1956; A szegény bombai Krisztus) című kötetben a szerző le-leplező szenvedélyét a hittérítők tevékenységére irányítja.

A *Mission terminée* (1957; Befejezett küldetés) viszont már csupán afrikai hőskön gúnyolódik, és az éles szatíra a kedélyes derűnek ad helyet. A *Le roi miracle* (1958; Az elvarázsolt király) valamelyest tompult kritikai éllel bizonyítja, milyen károsan avatkoztak bele a világi és az egyházi gyarmatosítók a hagyományos afrikai társadalom életébe.

Oyono és Beti egyaránt előszeretettel láttatják az eseményeket egyes szám első személyben.

Akadnak a regénynek más jeles művelői is. Francis Bebey *Le fils d'Agatha Moudio* (1967; Agatha Moudio fia) 1968-ban elnyerte az afrikai irodalom és művészet nagydíját.

Nagy siker volt a lírikusként, elbeszélések szerzőjeként és irodalomszervezőként egyaránt ismert René Philombe két regénye: *Sola ma chérie* (1966; Sola, drágám), és az *Un sorcier blanc a Zangali* (1969; Fehér varázsló Zangaliban). Mbella Sonne Dipoko angol nyelven írt regényeivel tűnt föl: *A Few Nights and Days* (1966; Néhány éj es nap), *Because of Women* (1969; Nők miatt); ezek már a független Kamerun belső társadalmi problémáit elemzik.

Benjamin Matip *A la belle étoile* (1962; Szabad ég alatt) címmel népköltészeti ihletésű mesék és novellák szép gyűjteményét tette közzé. A novella másik jeles mestere Francis Bebey, az *Un petit humour de Nègre* (1967; Egy kis néger humor) és az *Embarras et Cie* (1968; Kellemetlenség és tsa).

Szerényebb helyet foglal el a kameruni irodalomban a dráma. Más afrikai országokhoz hasonlóan a szerzőket itt is a komikum lehetőségei ragadták meg elsősorban; a tragikum szférájában nem is bontakozott ki ez a műfaj. Tragikus jellemek helyett inkább patetikus figurák láthatók a színpadon.

Nincs még az országban csak a drámának szentelt színházépület; nincs szervezett színészképzés. A színpadi kultúra kezdeteinek megteremtésében egy 1960-ban alakult katolikus ifjúsági társulat, a Kame-

runi Népi Színház Fialat Művészeinek Egyesülete játszott fontos szerepet. A színházi élet legnagyobb sikere G. Oyono-Mbia 1960-ban bemutatott, s azóta négy kiadásban közzétett *Trois prétendant – un mari* (Három udvarló – egy férj) című komédiája volt. Hangjátékká is átdolgozták: a színműíró másik, szintén családi konfliktusokkal foglalkozó darabját, a *Notre fille ne se mariera pas* (1971; A mi lányunk nem megy férjhez) címűt, és BBC-díjat nyert 1970-ben a *Jusqu'à nouvel avis* (További intézkedésig).

J. M. Nzouankeu szintén jeles színpadi szerző. Főbb művei: *L'agent spécial* (1954; Különleges megbízott), *Bonheur conjugal* (Boldog házasság), *Ultinie dialogue* (Befejező párbeszéd).

Más, irodalmilag fejlett fekete-afrikai országoktól eltérően háttérbe szorult a líra. A költők még jobbára csak a kortársi francia költészetet, és a negritude fogantatású szenegáli lírát visszhangozzák.

\* \* \*

A kameruni irodalom jövője is bonyolultnak, ellentmondásokról terhesnek ígérkezik.

A törzsi nyelvek viszonylagos fejletlensége miatt, valamint az írni-olvasni tudó, sőt művelt, és az irodalomért anyagi áldozatokra képes hazai olvasóközönség hiányában a költő és az író ma kényszerűen külföldi közönséghez szól, a volt gyarmatosítótól kölcsönzött nyelven.

Hazai bázisa, az angolos, franciás műveltségű értelmiség egyelőre még igen vékony társadalmi réteget alkot.

A hosszú gyarmati uralom ellenére a lakosságnak csak elenyésző százaléka ért angolul, franciául. Kétségtelennek látszik, hogy a helyi nyelvek egyikét-másikat kell irodalmi értékek hordozására alkalmassá tenni.

Ehhez az analfabetizmus felszámolására, az irodalom állami támogatására volna szükség, olyan mértékben, amely a belátható jövőben meghaladja a közelmúltban függetlenné vált afrikai országok erejét.

A kameruni irodalom dilemmájában más afrikai országok is osztoznak, Tanzániát kivéve azonban ez ideig kevés történt az anyanyelvű kultúra tervszerű fejlesztése, a helyi nyelvek irodalmi szintre emelése érdekében. Azt sem sikerült még megoldani sem Kamerunban, sem a Fekete-Afrikában általában, hogy angolról franciára, és franciáról angolra való fordítással közkinccsé váljanak e két fő közvetítő nyelven írott alkotások.

Kellő számú és műveltségű hazai olvasótábor hiányában szinte ismeretlen Kamerunban a műfordítás-irodalom, amely pedig szintén erősítené a helyi nyelveket. Irodalom és társadalom fejlődésének összefüggései, kölcsönhatásai Kamerunban közvetlenebbek, mint Európában bárhol.